

УДК 378. (323)

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-3-47-36-46

**ЗАСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ СТУДІЙ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
(НА ПРИКЛАДІ КУРСУ «ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ:
ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІСТЬ»)**

Зінченко Володимир Павлович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: volod_zin@i.ua
ORCID ID: 0000-0002-2101-903X

Чумаченко Олена Анатоліївна

кандидат історичних наук, доцент, директор ННІ філології та історії
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: jasminel@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6889-5221

У статті розглянуто технологічні аспекти формування у майбутніх учителів розуміння євроінтеграційних процесів, їх історії, сьогодення, перспектив. Характеризуються методичні особливості та умови, що забезпечують успішність оволодіння здобувачами програмовим матеріалом: доцільне розміщення в аудиторії, що сприяє вільній комунікації; мотивація навчання за рахунок актуалізації знань та створення проблемних ситуацій; викладач у ролі фасилітатора для зменшення авторитарного впливу; використання ділових та ролевих ігор; використання ментальних карт при підготовці відповідей; написання есе при вивченні окремих проблем. Охарактеризовано ставлення здобувачів до вивчення курсу.

Ключові слова: європейська політична інтеграція, освітня технологія, активізація навчання, фасилітація, ділова гра, ментальна карта, SWOT-аналіз, есе.

Постановка проблеми. Україна обрала для свого розвитку євроінтеграційний вектор, що визначається низкою документів, прийнятих у різні роки [4; 11; 13]. Ефективність євроінтеграційного поступу напруму залежить від ставлення громадян до цього процесу.

За даними дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова, майже дві третини (63,3%) усіх опитаних проголосували б за вступ України до ЄС. Результати варіюють залежно від регіону. Проти проголосували б 21,6% респондентів, решта не брали б участь у референдумі або не визначилися з відповіддю. За вступ до ЄС проголосували б абсолютна більшість респондентів у Західному (78,4%), Центральному (68,7%) та Південному (51,5%) регіонах, а також відносна більшість опитаних у Східному регіоні (46,8%) [14].

Процес об'єднання Європи і розширення меж Євросоюзу вимагає від громадян країн, що мають на меті стати його членами, інформованості про діяльність і історію цього союзу.

Але, як свідчать соціологічні опитування, у більшості громадян України знання про історію, принципи функціонування, нормативну базу та проблеми і перспективи Євросоюзу дуже поверхові й уривчасті.

В Україні останніми роками проводиться робота щодо ознайомлення населення з Євросоюзом, але їй не вистачає системності та послідовності. Окремі разові акції проводяться у населених пунктах, загальноосвітніх школах та інших закладах освіти [1]. Особливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні фонди та програми, зокрема Програма ЄС Еразмус+, Напрямок Жан Моне.

У закладах вищої освіти запроваджено курси з вивчення євроінтеграційних процесів, але методична сторона їх викладання розроблена недостатньо і у більшості випадків заняття проходять ординарно.

Тому **метою** статті є характеристика методичних прийомів, які забезпечують активізацію навчальної діяльності здобувачів вищої освіти під час вивчення дисциплін євроінтеграційного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Від педагогів загальноосвітніх закладів залежить

формування уявлення і ставлення до Євросоюзу. Тому дуже важливо сформувати в майбутніх учителів розуміння важливості євроінтеграційного процесу для розвитку цивілізації, людства, України й кожного громадянина зокрема.

Насамперед це знання про нормативні засади діяльності Євросоюзу.

Історично склались декілька типів ставлення до євроінтеграції: за регіонами: західний, центральний, південно-східний; за віком до 40 років, старші 40 років; .

Як уже зазначалось, євроінтеграційні курси стали традиційними для закладів вищої освіти як в Україні [7; 8; 12; 20; 24], так і в більшості ЗВО країн Євросоюзу [22; 23].

Проаналізуємо обсяг та зміст деяких євроінтеграційних курсів в Україні. Обсяг варіюється від 2-х до 5 кредитів (60–150 годин).

У Тернопільському НЕУ на бакалавраті запроваджена дисципліна «Основи євроінтеграції» (150 годин), метою якої є вивчення здобувачами сутності, форм, рівнів та суб'єктів міжнародної економічної інтеграції, виявлення передумов та наслідків створення регіональних інтеграційних союзів для країн-членів, набуття вмінь аналізувати й оцінювати євроінтеграційні наміри України в умовах міжнародних інтеграційних процесів [15].

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського для магістрів читається курс «Політика європейської інтеграції» (120 годин) з метою формування у слухачів сучасних теоретичних і практичних знань, умінь і навичок у сфері європейської інтеграції: чинників її виникнення, процесу еволюції та перспектив розвитку [18].

В Київському університеті імені Бориса Грінченка бакалаври вивчають курс «Європейська та євроатлантична інтеграція» (120 годин) [17]. Мета курсу – формування системних знань з європейської та євроатлантичної інтеграції шляхом з'ясування основних понять, визначень та інших складників європейської та євроатлантичної інтеграції; передавання знань про явища і процеси євроінтеграційного та євроатлантичного характеру та про їх вплив на реалізацію національної політики в цій сфері.

У Сумському державному університеті вивчається курс «Світова та європейська інтеграція» (150 годин) [19]. Метою навчальної дисципліни є опанування студентами продуктивного глобального мислення та системи знань у галузі світової та європейської інтеграції, прийняття рішень у сучасному інтегрованому просторі з урахуванням аспектів глобальної кооперації та імплементації європейської бізнес-моделі у площину української економіки.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет запровадив дисципліну «Європейська інтеграція: історія та сучасність» (90 годин), метою якої є сформувати у студентів наукове розуміння сутності та особливостей інтеграційних процесів у Європі, організаційних та правових засад Європейського Союзу, особливостей євроінтеграційної політики України [16].

На базі Житомирського національного агроекологічного університету 2019 року відкрили інформаційний центр Європейського Союзу, де поширюються знання про об'єднання та його особливості [20].

Загалом всі курси, пов'язані з євроінтеграцією, мають багато спільного: блок генезису (передумови виникнення, історія, сучасний стан, перспективи розвитку); чинники євроінтеграції; Україна в процесі євроінтеграції. Основна увага приділяється економічним аспектам інтеграції, політична ж інтеграція характеризується, зазвичай, поверхово.

Вивчення основ євроінтеграції можна розглядати з позиції політологічного, історичного, економічного, соціального та методичного аспектів.

Ми зупинимось на методичному, бо на технологію і методику організації занять увага звертається недостатньо. У більшості випадків використовуються традиційні освітні технології: лекції, семінари, презентації. Винятків небагато, наприклад, у практикумі з проведення тренінгів з європейської інтеграції, створеного у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана у 2014 році, наведені активні методи і технології, а саме: лекції зведені до мінімуму (мінілекції), кожна тема підкріплюється діловою грою, кейсом, дискусією [12].

Опишемо наш досвід вивчення майбутніми вчителями (спеціальність 014 Середня освіта) дисципліни «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність», що пропонується здобувачам як вибірка в межах реалізації модулю Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE (академічний координатор – Олена Чумаченко).

Основними умовами, що забезпечують успішність оволодіння здобувачами програмовим матеріалом, є: доцільне розміщення в аудиторії, що сприяє вільній комунікації; мотивація навчання за рахунок актуалізації знань та створення проблемних ситуацій; викладач у ролі фасилітатора для зменшення авторитарного впливу; використання ділових та рольових ігор; взаємоаналіз та обговорення питань; використання ментальних карт при підготовці відповідей; застосування SWOT-аналізу при вивченні окремих проблем.

При проведенні практичних та семінарських занять з курсу насамперед зверталась увага на розміщення здобувачів. Відразу слід відкинути стандартну компоновку: викладач за окремим столом лицем до студентів. За таких умов не відбувається вільного діалогу і взаємодії. Для проведення занять створюється «круглий стіл», або декілька окремих блоків столів для розміщення студентів лицем один до одного. Таке розміщення стимулює активність і спрямовує на жваве обговорення проблем. Біля столів встановлюються декілька кліп-чартів, якщо таке неможливо, то на кожному блоці столів – великі аркуші паперу і фломастери.

Надзвичайно важливим при вивченні будь-якого курсу є мотивація здобувачів, адже мотив є рушійною силою діяльності загалом і навчальної зокрема. Для цього аналізуються перспективи поїздок на навчання чи працевлаштування до країн Єврозони. Адже не секрет, що значна частина випускників бакалаврату планує пов'язати свою подальшу долю з європейським зарубіжжям. За нашими дослідженнями, проведеними у 2018–2020 роках, їх частка становить понад 50% [5]. На початку вивчення курсу здобувачам пропонується експрес тест-опитувальник, за допомогою якого з'ясується рівень елементарних знань про Євросоюз і основи його функціонування та ставлення до входження до нього України. Тестові питання стосуються трьох основних блоків: історичного (основні віхи створення та розвитку ЄС), нормативного (знання основних органів управління ЄС та їх функцій), прогностичного (про плани розвитку ЄС та входження до нього України). Опитувальник анонімний. До його проведення і опрацювання результатів залучаються самі здобувачі освіти. Результати опрацювання свідчать про низький рівень інформованості та недостатнє розуміння важливості володіння знаннями про Європейський Союз. Це дає підстави для актуалізації минулих знань, здобутих при вивченні інших дисциплін та з різних джерел.

Викладач, що проводить практичні роботи з курсу, має бути не ментором, а фасилітатором. Головне завдання фасилітатора – забезпечити здатність здобувачів до інтенсивного самостійного пошуку знань.

Фасилітація передбачає організацію своєрідного типу міжособистісних взаємовідносин, які забезпечують створення оптимальних умов для саморозвитку й самореалізації молодшої людини. Основними характеристиками таких педагогічних взаємовідносин є взаємопізнання, взаєморозуміння, узгодженість спільних дій і взаємовплив між усіма учасниками [21, с. 343]. Педагог при цьому стає нібито на бік здобувачів.

Фасилітація починається вже з розміщення здобувачів у аудиторії, коли відсутнє спеціальне окреме місце викладача, а керівником освітнього процесу обирається спікер (роль якого виконує один із здобувачів). При цьому виді навчання відкидаються негативні вирази «Ви неправі», «це невірно» тощо. Наприклад, при висвітленні питання «Зміни у сфері спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС, введені Ніщцьким договором 2000 р.» здобувач не звернув увагу на політичні наслідки цього договору, обмежившись тільки наведенням фактів. У цьому випадку спікер звертає увагу таким чином: «Дякуємо. Ви правильно схарактеризували основні зміни в спільній безпековій політиці. Спробуйте схарактеризувати політичні наслідки цих змін».

Важливим чинником активізації освітнього процесу є гра. Класифікація ігор, що можуть використовуватись у освітньому процесі ЗВО, розроблена достатньо, зокрема, виокремлюють ігри-вправи, ігрові дискусії, ігрові ситуації, рольові та ділові навчальні ігри [6].

Звернемо увагу на рольові ігри, які можуть використовуватись при вивченні євроінтеграції.

Гра-змагання «Я знаю Євросоюз».

Гра проходить між командами з 3–4 осіб за кількома (2–3) напрямками: «Постаті»; «Події»; «Тенденції»; «Конфлікти»; «Досягнення»; «Втрати»; «Що для України?».

Задається часовий період, наприклад: 2000–2010 роки.

Додатково визначається умова: дозвіл чи заборона використання мобільних пристроїв. Термін підготовки – 15 хв. Результати записуються на кліп-чарті. Після виконання роботи оголошуються результати за кількістю правильно названих одиниць.

Статична рольова гра «Підписання угоди». Ролі: представники країн-підписантів, журналісти (позитивних і альтернативних засобів масової комунікації, противники-демонстранти).

Динамічна рольова гра «Аргументація позицій сторін при підготовці документа». Здобувачі освіти виконували ролі представників країн-кандидатів на вступ до ЄС. Згідно з умовами, цими країнами були Молдова та Україна у 2020 році. Ролі для кожної зі сторін: офіційний представник країни-кандидата, представник опозиційної думки країни-кандидата («адвокат диявола», євроскептик), офіційний представник Євросоюзу. Одна з умов ділової гри полягала в тому, щоб називати один одного за обраними (згідно зі сценарієм) посадами в Європейській Комісії, Раді ЄС та Європарламенті.

Завдання на підготовку до гри (даються наперед для всіх здобувачів): ознайомитись з документами країн-кандидатів щодо вступу до Євросоюзу; підготувати аргументи «за» і «проти».

Ділова гра забезпечує повніше включення і розуміння ситуації та сприяє розвитку критичного мислення.

Значну роль у осмисленні та оволодінні програмовим матеріалом можуть відігравати ментальні карти, які використовуються на кожному практичному чи семінарському занятті у підготовці питань.

Ментальні карти (карти пам'яті від англ. «mind map») – спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Вони використовуються для створення, візуалізації, структурування і класифікації ідей, а також як засіб для навчання, організації, вирішення завдань, ухвалення рішень, при написанні доповідей, статей [9].

Не можна сказати, що ментальні карти – це щось нове в освіті. Слід згадати опорні схеми В. Шаталова, які широко впроваджувались у 70-х – 80-х роках минулого століття. Їх ефективність і дієвість доведена досвідом багатьох педагогів.

Для створення ментальних карт існує багато спеціальних програм, доступних в Інтернеті, але, на нашу думку, найкращий ефект досягається при виконанні їх вручну за допомогою кольорових фломастерів.

Наприклад, при вивченні теми «Становлення спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС» одне з питань передбачало висвітлення теми «Зміни у сфері спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС, введені Ніщцьким договором 2000 р.», дається завдання для самостійної роботи: створити ментальні карти на кожне з питань (до 0,5 стор. на питання).

Озвучуючи свої думки не з тексту, а з ментальних карт, здобувачі користуються живим мовленням, не читаючи відповіді на питання. Це сприяє глибшому розумінню проблеми і важливої для майбутнього вчителя комунікативної компетентності.

Наступним засобом активізації навчальної діяльності, який ми використовували на заняттях, є SWOT-аналіз, який є одним з найефективніших інструментів стратегічного планування.

Абревіатура цього терміна містить перші літери елементів аналізу і розшифровується як: Strengths (сильні сторони); Weaknesses (слабкі сторони); Opportunities (можливості); Threats (загрози).

Найважливіше завдання SWOT-аналізу – допомогти виявити та оцінити чинники, що впливають на прийняття рішень, а також визначити можливості розвитку.

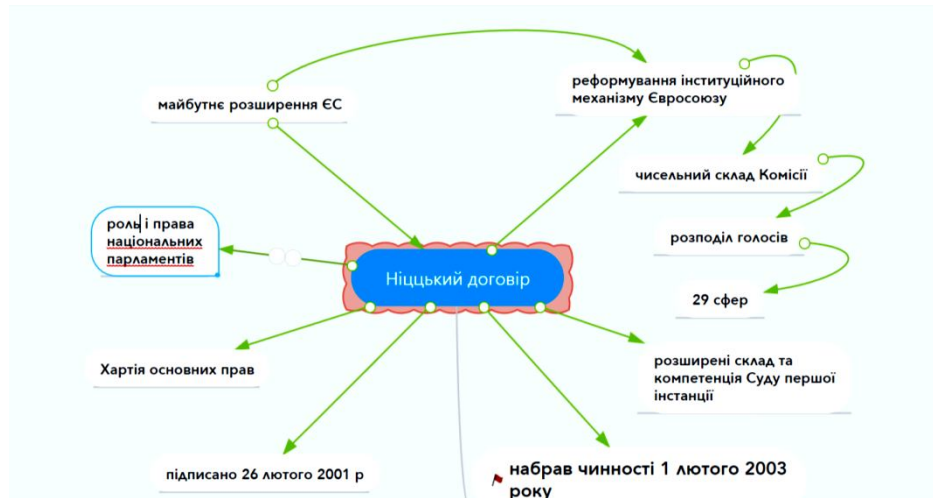

Рис. 1. Зразок ментальної карти – відповіді на питання семінару, створеної здобувачем у сервісі MindMeister.

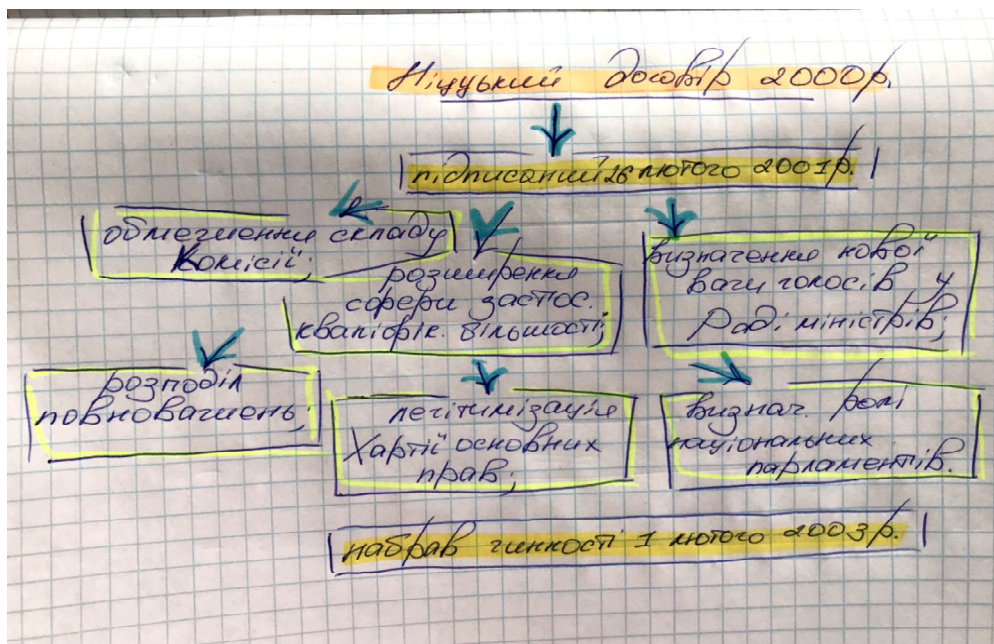

Рис. 2. Зразок ментальної карти – відповіді на питання семінару, створеної здобувачем вручну.

Свого часу SWOT-аналіз був розроблений для економічних та маркетингових цілей, але він цілком може використовуватись і в інших видах діяльності, зокрема навчальній.

Нині SWOT-аналіз є одним із дієвих методів активного навчання. Він дає можливість системно проаналізувати об'єкт чи явище, що вивчається шляхом обговорень у малих групах, дискусією, продукуванням власних ідей, пошуком інформації та виробленням спільних рішень.

SWOT-аналіз може використовуватись при розгляді всіх тем. Але найбільш ефективним він є при вивченні тем, пов'язаних з перспективами розвитку Євросоюзу та входженням до нього України.

Наприклад, тема семінару «Україна у глобальній стратегії ЄС».

Питання для обговорення:

1. Основні напрями зовнішньої політики: незалежної України.
2. План дій «Україна–Європейський Союз».
3. Ратифікація Угоди між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Євросоюзу із врегулюванням криз».
4. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом,

Європейською спільнотою з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони: етапи підписання та основні положення. 5. Східне партнерство ЄС: двосторонній та багатосторонній виміри співробітництва. Лібералізація візового режиму. 6. Співробітництво України з ЄС у безпековій сфері.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати короткі відповіді на теоретичні питання з використанням ментальних карт (до 1 стор).

2. Виконати SWOT-аналіз загальнодержавного проєкту: «Євроінтеграція України».

Для підготовки доцільно використати інформаційні джерела: В. Дмітренко, В. Джинджоян [3] та О. Полгородник [10]. Увага: на практичну роботу мати з собою пристрої для забезпечення доступу до мережі Інтернет (смартфон, планшет або ноутбук).

Обладнання: дошка, кліп-чарти, аркуші А3, різнокольорові маркери.

Учасники: групи по 2–5 осіб, розміщені за окремими блоками столів. Кожна група визначає спікера.

Етапи роботи:

1 етап – за 4 хвилини дати чітке визначення об'єкта аналізу «Євроінтеграція України» (об'єкт аналізу і визначення записується на кліп-чарті);

2 етап – кожна група за 5 хвилин складає список однієї зі сторін аналізу: сильних сторін, слабких сторін, можливостей чи небезпек, що може мати в собі обговорюване явище. (Робота виконується на аркушах паперу, почергово записуються всі пропозиції).

3 етап – всі аркуші прикріплюються на дошці й репрезентуються спікерами груп.

4 етап – обговорення і формулювання висновку щодо перспектив євроінтеграції України і заходів, які необхідні для цього.

Провівши такий аналіз, здобувачі визначають: сильні сторони України, які допоможуть у досягненні євроінтеграції; слабкі сторони і вразливості України, яка через це має звертатись до інших світових політичних гравців та ресурсів; зовнішні обставини України, які складно змінити, але ними можна скористатися на шляху євроінтеграції; зовнішні і внутрішні загрози євроінтеграції України. Якщо їх неможливо уникнути, то слід до них підготуватися.

Ще одним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, який ми використовували у освітньому процесі, є есе як елемент «письмової рефлексії». Есе – твір невеликого обсягу, що розкриває конкретну тему й має підкреслене суб'єктивне трактування, вільну композицію, орієнтацію на розмовну мову, прихильність до парадоксів. Написання есе повинно звернути здобувача вищої освіти до свого досвіду в усіх його суперечностях із певного питання [2].

Наприклад, при вивченні теми «Україна у глобальній стратегії ЄС» здобувачам пропонується написати есе обсягом до 3-х сторінок на тему (за вибором): «Україна в Європі», «Як я бачу вступ України до Євросоюзу», «Від Азії до Європи», «Я європейець».

Наведемо кілька цитат зі студентських есе: «Я відчуваю, що поняття «європейець» має не тільки і не стільки географічний смисл, а швидше цивілізаційний і культурний. Вихованість, законослухняність, екологічне мислення, толерантність, плюралізм, гуманізм – ось ті якості, які мають бути притаманні європейцю. Якщо виходити з цих критеріїв, то я тільки на 75% їм відповідаю. У багатьох моїх знайомих ситуація ще складніша. Але з часом ми станемо справжніми європейцями не за назвою, а за суттю.

Європа – не Рай, а цивілізація. Маємо робити невеликі, але важливі кроки у поступу до Євросоюзу: вивчати його історію і законодавство; сортувати сміття і не шкодити природі; не порушувати правила дорожнього руху; не привласнювати інтелектуальну власність і ще багато чого...».

«Я розумію, що приєднання України до ЄС – це справа майбутнього. Для цього треба зробити дуже багато. Як загальнодержавних реформ, так і щоденного реформування свідомості кожного громадянина. Але не зважаючи на терни, що чекають нас на шляху до ЄС, найважливіший крок зроблено - Україна обрала європейський вектор розвитку.

І на останок хочу навести цитату Теодора Рузвельта: «Speak softly and carry a big stick»;

you will go far» («Говоріть м'яко і тримайте великий кийок; Ви багато досягнете»)).

З метою виявлення ефективності курсу і ставлення здобувачів до його вивчення був розроблений спеціальний опитувальник, у якому використовувалась 5-бальна шкала оцінювання відповіді на запитання. В опитуванні взяли участь 26 здобувачів вищої освіти, що вивчали курс «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність». Результати опитування подані у таблиці.

**Ставлення здобувачів до вивчення курсу
«Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність»**

Позиція опитувальника	Середнє	Станд. відхил.	Мода	Медіана
1. Актуальність і затребуваність курсу	4,4	0,6	4,0	4,0
2. Інформаційне забезпечення курсу	3,5	1,0	4,0	4,0
3. Курс дозволив краще пізнати розвиток Євросоюзу	4,4	0,5	4,0	4,0
4. Курс дозволив краще усвідомити місце України в Європі	4,0	0,7	4,0	4,0
5. Практична корисність отриманих знань	3,8	0,9	4,0	4,0
6. Доступність матеріалу курсу	3,4	1,4	5,0	3,0
7. Цікавість матеріалу курсу	3,7	0,8	4,0	4,0
8. Можливість прояву творчості	3,2	1,0	3,0	3,0
9. Можливість прояву активності (виступи, дискусії, аргументація думки і власної позиції)	4,3	1,0	5,0	5,0
10. Психологічна атмосфера на заняттях	3,9	0,7	4,0	4,0

Як свідчать отримані результати, здобувачі загалом позитивно оцінили курс і його значення.

Висновки. Здійснити успішне формування в майбутніх учителів розуміння євроінтеграційних процесів, їх історії, сьогодення, перспектив можна, якщо в освітньому процесі забезпечити такі умови: доцільне розміщення в аудиторії, що сприяє вільній комунікації; мотивація навчання шляхом актуалізації минулих знань; перехід викладача у роль фасилітатора і передання функцій управління студентам для зменшення авторитарного впливу; використання ділових та ролевих ігор; використання ментальних карт при підготовці відповідей; написання есе для рефлексії при вивченні окремих проблем.

У подальшому вважаємо за доцільне дослідити можливості адаптації розроблених засобів активізації пізнавальної діяльності до умов дистанційного навчання.

Список використаної літератури

1. Бацьокова С. Шкільна «Рада ЄС»: як організувати уроки Європи в українських школах. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/12/16/7104290/>
2. Використання інтерактивних методів навчання під час проведення занять з цивільного права та процесу: навч.-метод. посіб. / Р. Я. Демків, І. М. Євхутич, Т. В. Курило та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 188 с.
3. Дмитренко В. С., Джинджоян В. В. SWOT-аналіз євроінтеграційних процесів України. URL: http://confcontact.com/2013_03_15/3_Dmitrenko.htm
4. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки: послання Президента України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02>.
5. Зінченко В. П. Професійна і життєва перспектива майбутніх учителів в умовах відкритого суспільства. *Вища педагогічна освіта в Україні: історичний вимір та виклики сьогодення: матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (м. Глухів, 18 березня 2021 року). Глухів, 2021. С. 68–73.
6. Кравець Н. М., Гречановська О. В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу. *Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів Вінницького національного технічного університету: збірник доповідей*. Вінниця: ВНТУ, 2017. С. 128–132. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/allvntu/index/pages/view/zbirn2017>
7. Європейські студії в університетах України: матеріали науково-методичної конференції 22 квітня 2016 року. Київ, 2016.
8. Європейські студії в Україні: здобутки, виклики та перспективи: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2 червня 2017 р.). Київ: Українська асоціація викладачів і дослідників європейської інтеграції; Терен, 2017. 416 с.

9. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: науково-методичний посібник. Рівне: РОІППО, 2018. 50 с.
10. Полгородник О. В. Проблеми інтеграції України до європейського економічного простору та шляхи їх подолання. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/204.pdf
11. Постанова Верховної Ради України від 13 березня 2014 року № 874- VII «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі». URL: https://minjust.gov.ua/m/str_50179
12. Практикум з проведення тренінгів з європейської інтеграції (Тренінг «Підготовка фахівців з європейської інтеграції») / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2014. 224 с.
13. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента від 11 черв. 1998 р. № 615/98. *Офіційний Вісник України*. 1998. № 24. С. 3.
14. Рівень підтримки громадянами вступу України до ЄС та НАТО (січень 2020 р. соціологія). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-pidtrymky-gromadianamy-vstupu-ukrainy-do-yes-ta-nato-sichen-2020r>
15. Робоча програма з дисципліни «Основи євроінтеграції». Тернопільський національний економічний університет. URL: https://www.wunu.edu.ua/opp/fkit/systemnyi_analiz/systemnyi_analiz_bakalvr/Osnovu_Evrointegracii/Work.pdf
16. Робоча програма з дисципліни «Європейська інтеграція: історія та сучасність». Ізмайльський державний гуманітарний університет. URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/yeuropejska-intehracija-istorija-i-suchasnist-2019.pdf>
17. Робоча програма з дисципліни «Європейська та євроатлантична інтеграція». Київський університет імені Бориса Грінченка. URL: https://www.fpmv.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/Programy/MV/2/euro_integra_%20%20%20.pdf
18. Робоча програма з дисципліни «Політика європейської інтеграції». Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. <https://vpsu.edu.ua/faculty/histor/docs/pravo/%D0%92%D0%9A%D0%A0%D0%9F%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%20%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%D0%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>
19. Силабус з дисципліни «Світова та європейська інтеграція». Сумський державний університет. URL: <https://mev.biem.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/svitova-ta-yevropejska-integraciya-ukr.pdf>
20. У ЖНАЕУ створили інформаційний центр ЄС, де вивчатимуть євроінтеграцію та політику. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-zhnaeu-stvorili-informacijniy-centr-yes-de-vivchatimut-yevrointegraciju-ta-politiku>
21. Фісун О. В. Явище фасилітації у методичній роботі викладачів навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 53. С. 341–346. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2017_53_45
22. European and European Union Studies. Canterbury University. URL: <https://www.canterbury.ac.nz/study/subjects/european-and-european-union-studies/>
23. European Union Studies (MA). Leiden University. URL: <https://www.universiteitleiden.nl/en/education/study-programmes/master/international-relations/european-union-studies>
24. Teaching Methods of the European Integration. Proceedings of the All-Ukrainian scientific-methodical seminar. Within the Erasmus+ project 621046-EPP-1-2020-1-EN-EPPJMO-MODULE European political integration: historical retrospective and nowadays. Hlukhiv, December 15, 2020 / Arranged by: O. Chumachenko. Hlukhiv, 2020. 135 p.

MEANS OF INTENSIFYING EUROINTEGRATION STUDIOS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS (PROCEEDING FROM THE COURSE «EUROPEAN POLITICAL INTEGRATION: HISTORICAL RETROSPECTIVE AND MODERNITY»)

Zinchenko Volodymyr

Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Chumachenko Olena

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *The campaign of introducing the European Union to the general public has been running in Ukraine during recent years. The courses dedicated to the study of European integration processes have been introduced at Higher Education Institutions, although the methodological background of teaching is insufficiently developed and the classes are mostly held ordinarily.*

Purpose. *Therefore, the purpose of the article is to characterize the methodological means, which ensure the intensification of higher education students' learning activity while studying the*

courses of European integration direction.

Methods. Educational literature analysis, analogy, induction and deduction, questionnaire were used.

Results. The credits of European integration courses in Ukraine vary from 2 to 5 (60-150 hours). They have much in common: the genesis block (prerequisites, history, current state, prospects); factors of European integration; Ukraine in the process of European integration. The main attention is paid to economic aspects, political integration is characterized superficially.

First of all, the main attention has been paid to the location of higher education students in the classroom during the practical and seminar classes of the course. «Round table» is created or several separate blocks of tables are united for the classes. It intensifies activity and leads to a live problem discussion. Several clip charts are set up next to the tables.

The teacher conducting the practical classes of the course should not be a mentor, but a facilitator. The main facilitator aim is to ensure the ability of higher education students to intensive personal retrieval of knowledge.

Facilitation starts with the location of higher education students in the classrooms so far and there is no special place for the teacher, and the speaker is elected as the head of the educational process (one of the higher education student plays this role).

The games that can be used in studying European integration are important. Game competition «I know the European Union» is held between teams of 3-4 people in several topics: «Personalities»; «Events»; «Trends»; «Conflicts»; «Achievements»; «Underachievements»; «What is for Ukraine?». Static role-playing game «Signing of the Agreement». Dynamic role-playing game «Arguments of the parties in the process of preparing the document».

Mental maps, which is used during every seminar class, play a significant role in understanding and mastering the program material. The highest effect is achieved by doing them by hand with the help of coloured markers.

Expressing their thoughts, not from the text, but mental maps, the higher education students use live speech without reading the answers to the questions. It is also conducive to a deeper understanding of the issue.

The other means of intensifying learning activity is the usage of SWOT analysis, which has become one of the effective means of active learning nowadays. It has the biggest value in studying topics related to the prospects of the European Union and Ukraine's accession to it.

Essay as an element of «written reflection» is an important means of intensifying the higher education students' educational and cognitive activity.

It has been developed the special questionnaire aiming to identify the effectiveness of the course and the higher education students' attitude to its studying. The survey involved 26 higher education students studying the course «European Political Integration: Historical Retrospective and Modernity».

The results indicate that generally, higher education students are bullish about the course and its importance.

Originality. The originality of the article is determined by the justification of the means of intensifying the study of European integration courses at Higher Education Institutions.

Conclusion. Effective cultivating the future teachers' understanding of European integration processes, the history, current state and prospects can be achieved if the following conditions are provided in the educational process: suitable higher education student's location in the classroom, which promotes live communication; motivating to learn by enriching gained knowledge; transferring the role of the teacher to the role of the facilitator and reducing authoritarian influence by transferring management functions to students; using business and role-playing games; using mental maps in preparing answers; writing essays for reflection in studying particular issues.

Then subsequently it is considered relevant to explore the possibility of adapting the developed means of intensifying cognitive activity to distance learning.

Key words: European political integration, educational technology, learning intensification, facilitation, business game, mental map, SWOT-analysis, essay.

Reference

1. Batsiukova S. (2019) *Shkilna Shkilna «Rada YeS»: yak orhanizuvaty uroky Yevropy v ukrainskykh shkolakh* [School Council «EU Council»: how to organize European lessons in Ukrainian schools]. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/12/16/7104290/>. [in Ukrainian]
2. Demkiv R. Ya., Yevkhutych I. M., Kurylo T. V. (2018). *Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia pid chas provedennia zaniat z tsyvilnoho prava ta protsesu* [The use of interactive teaching methods during classes on civil law and process]. Lviv: LvDUVS. [in Ukrainian]
3. Dmitrenko V. C., Dzhyndzhoian V. V. (2013) *SWOT-analiz yevrointehratsiinykh protsesiv Ukrainy* [SWOT-analysis of European integration processes in Ukraine]. URL: http://confcontact.com/2013_03_15/3_Dmitrenko.htm. [in Ukrainian]
4. *Yevropeyskyi vybir. Kontseptualni zasady stratehii ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2002 – 2011 roky: poslannia Prezydenta Ukrainy* [European choice. Conceptual bases of strategy of economic and social development of Ukraine for 2002 - 2011: the message of the President of Ukraine]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02>. [in Ukrainian]
5. Zinchenko V.P. (2021) *Profesiina i zhyttieva perspektyva maibutnikh uchyteliv v umovakh vidkrytoho suspilstva. Vyshcha pedahohichna osvita v Ukraini: istorychnyi vymir ta vyklyky sohodennia* [Professional and life prospects of future teachers in an open society. Higher pedagogical education in Ukraine: historical dimension and current challenges]. Materials of the All-Ukrainian scientific-practical Internet conference (pp.68-73). March 18, 2021, Hlukhiv, Ukraine. [in Ukrainian]
6. Kravets N. M., Hrechanovska O. V. (2017) *Ihrovi tekhnologii navchannia yak odna z innovatsiinykh form navchalno-vykhovnoho protsesu* [Game learning technologies as one of the innovative forms of educational process]. Proceedings of the XLVI Scientific and Technical Conference of Vinnytsia National Technical University: a collection of reports. (pp. 128-132). Vinnytsia: VNTU. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/allvntu/index/pages/view/zbirn2017>. [in Ukrainian]
7. *Yevropeyski studii v universytetakh Ukrainy* [European studies at Ukrainian universities]. Proceedings of the scientific-methodical conference on April 22, 2016, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian]
8. *Yevropeyski studii v Ukraini: zdobutky, vyklyky ta perspektyvy* [European Studies in Ukraine: Achievements, Challenges and Prospects]. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (p. 416). June 2, 2017, Kyiv, Ukraine: Ukrainian Association of Teachers and Researchers of European Integration; Terrain. [in Ukrainian]
9. Pozdniakova T.Ie. (2018). *Vizualizatsiia ta strukturuvannia informatsii za dopomohoiu mentalnykh kart na urokakh biolohii* [Visualization and structuring of information with the help of mental maps in biology lessons]. Rivne: ROIPPO. [in Ukrainian]
10. Polhorodnyk O. V. (2015) *Problemy intehratsii Ukrainy do yevropeiskoho ekonomichnoho prostoru ta shliakhy yikh podolannia* [Problems of Ukraine's integration into the European economic space and ways to overcome them]. *Efficient economy*, 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/204.pdf. [in Ukrainian]
11. *Pro pidtverdzhennia kursu Ukrainy na intehratsiiu do Yevropeiskoho Soiuzu ta pershocherhovi zakhody u tsomu napriami* (Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy) № 874-VII March 13, 2014. [On confirmation of Ukraine's course for integration into the European Union and priority measures in this direction]. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_50179. [in Ukrainian]
12. Chuzhykova V.I. (Ed.) (2014). *Praktykum z provedennia treninhiv z yevropeiskoi intehratsii (Treninh «Pidhotovka fakhivtsiv z yevropeiskoi intehratsii»)* [Workshop on trainings on European integration (Training «Training of specialists on European integration»)]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]
13. *Pro zatverdzhennia Stratehii intehratsii Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu* (Ukaz Prezydenta). № 615/98 11 June. 1998 [On approval of the Strategy of Ukraine's integration into the European Union: Presidential Decree]. Official Gazette of Ukraine, 24, 3. [in Ukrainian]
14. *Riven pidtrymky hromadianamy vstupu Ukrainy do YeS ta NATO (sichen 2020 r. sotsiologhiia)* [Level of support of citizens for Ukraine's accession to the EU and NATO (January 2020 sociology)]. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-pidtrymky-gromadianamy-vstupu-ukrainy-do-yes-ta-nato-sichen-2020r>. [in Ukrainian]
15. *Robocha prohrama z dystsypliny «Osnovy yevrointehratsii». Ternopilskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet* [Work program on the subject «Fundamentals of European Integration». Ternopil National University of Economics]. URL: https://www.wunu.edu.ua/opp/fkit/systemnyi_analiz/systemnyi_analiz_bakalvr/Osnovu_Evrointegracii/Work.pdf. [in Ukrainian]
16. *Robocha prohrama z dystsypliny «Ievropeiska intehratsiia: istoriia ta suchasnist». Izmailskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet* [Work program on the subject «European integration: history and modernity». Izmail State University for the Humanities]. URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/yevropejska-intehracija-istorija-i-suchasnist-2019.pdf>
17. *Robocha prohrama z dystsypliny «Ievropeiska ta yevroatlantychna intehratsiia». Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka* [Work program on the subject «European and Euro-Atlantic integration». Borys Hrinchenko University of Kyiv]. URL: https://www.fpmv.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/Programy/MV/2/euro_integra_%20%20%20.pdf. [in Ukrainian]
18. *Robocha prohrama z dystsypliny «Polityka yevropeiskoi intehratsii». Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho* [Work program on the subject «European Integration Policy». Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky]. URL: <https://vspu.edu.ua/faculty/histor/docs/pravo/%D0%92%D0%9A%20%D0%A0%D0%9F%20%D0%9F%D0%BE%D0%B>

B%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf. [in Ukrainian].

19. *Sylabus z dysypliny «Svitova ta yevropejska intehtatsiia». Sumskyi derzhavnyi universytet* [Syllabus on the subject «World and European Integration». Sumy State University]. URL: <https://mev.biem.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/svitova-ta-yevropejska-integraciya-ukr.pdf>. [in Ukrainian].

20. *U ZhNAEU stvoryly informatsiinyi tsentr YeS, de vyvchatymut yevrointehratsiiu ta polityku* [The EU Information Center has been set up at ZhNAEU to study European integration and policy]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-zhnaeu-stvorili-informacijnij-centr-yes-de-vyvchatymut-yevrointegraciya-ta-politiku>. [in Ukrainian].

21. Fisun O. V. (2017) Yavyshche fasylytatsii u metodychnii roboti vykladachiv navchalnykh zakladiv I-II rivnia akredytatsii [The phenomenon of facilitation in the methodological work of teachers of educational institutions of the I-II level of accreditation]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh - Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*, 53, 341-346. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2017_53_45. [in Ukrainian].

22. *European and European Union Studies*. Canterbury University. URL: <https://www.canterbury.ac.nz/study/subjects/european-and-european-union-studies/>

23. *European Union Studies (MA)*. Leiden University. URL: <https://www.universiteitleiden.nl/en/education/study-programmes/master/international-relations/european-union-studies>

24. Chumachenko O. (Ed.). (2020). *Teaching Methods of the European Integration. Proceedings of the All-Ukrainian scientific-methodical seminar*. Within the Erasmus+ project 621046-EPP-1-2020-1-EN-EPPJMO-MODULE European political integration: historical retrospective and nowadays. December 15, 2020, Hlukhiv, Ukraine.

Отримано редакцією 2.11.2021 р.

УДК 37.091.12:005.336.2:349:377.36

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-3-47-46-55

ДЕФІНІЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖІВ»

Курок Роман Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент, молодший науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах

Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України

e-mail: romaku2010@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6855-3830

У статті проаналізовано різні підходи вітчизняних науковців до визначення понять «умова», «педагогічна умова», «педагогічні умови розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів» з метою виявлення та обґрунтування педагогічних умов, за яких процес розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів був би максимально ефективним та забезпечував успішне розв'язання завдань, передбачених Національною програмою правової освіти населення, освітніми стандартами та іншими нормативно-правовими документами в освітній сфері, та подано власні визначення цих понять. Виокремлено критерії ефективності процесу навчання дорослих, які доцільно враховувати при розробленні означених педагогічних умов, схарактеризовано основні властивості та підходи до класифікації педагогічних умов.

Ключові слова: умова, педагогічна умова, розвиток, правова компетентність, педагогічні працівники, коледж, освіта дорослих.

Постановка проблеми. Національна програма правової освіти населення, затверджена Президентом України 18 жовтня 2001 року, передбачає, що становлення України як демократичної та правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури населення. При цьому потребують вирішення на державному рівні питання подальшого розвитку правосвідомості населення, подолання правового нігілізму, задоволення потреб громадян в одержанні знань про право [1].

На сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин держава піклується про підвищення рівня правової освіченості та правосвідомості громадян завдяки вдосконаленню системи правової освіти, забезпеченню доступу до освітніх послуг для різних категорій населення, а також розширенню форм, видів та можливостей здобуття освіти у всіх сферах, у